

# ללמוד וללמד

ליקוט דברי חיזוק ומוסר - על סדר הפרשה - הנוגעים לזמנינו

ויהי עשו איש יודע ציד (בראשית כה, כז)

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד וגו'. ותרגם אונקלוס על איש ציד גבר נחשירכן, וראיתי בציונים על התרגום הזה שהיה דמות נחש חקוק על ירכו. יש עוד לאלקי מילין כי כל מגמת שר של עשו שנגע בכף ירכו שראה שלא יכול לעשות שום דבר ליעקב לבלבל אותו מעבודתו רק על ידי תורה שבעל פה ללמוד שלא לשמה לפלפל ולהתירה כי זה עיקר המלחמה ובזה קל למד ללמוד תורה שבעל פה שלא לשמה כידוע בעונותינו הרבים בדור הזה שכמעט אין גם אחד שילמוד תורה לשמה לשם פעלה ובזה עוקר את האדם משרשו ית"ש. וזהו ידוע מזוהר משפטים שהתנאים נקראו ירכים, וגם בגמרא דרשו על פסוק חמוקי ירכיך וגו' עיין דרשתם.

וזהו איש יודע ציד ותרגום גבר נחשירכן רצה לומר שבזה יודע לצוד את הבריות שלומדים התורה שבעל פה חדושי התנאים הנקראים ירכין בזההמת הנחש בהשאת היצר להתירה ולקנטר ח"ו רחמנא ליצלן, השם יזכינו להתקשר באור התורה לאור באור החיים אמן.

(מאור ושמש)

וכאשר עשינו עמך רק טוב (בראשית כו, כט)

ובזה יובנו שאר הכתובים שבפרשה ואבימלך הלך אליו מגרר וגו' ויאמרו ראו ראינו וגו' אם תעשה עמנו וגו' כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך ה', והנה נבאר המשך הפסוקים. גם יש לדקדק כי מלת רק הוא למותר, וגם תיבת עמך אין לו הבנה, והיה די וכאשר עשינו לך טוב.

ולדרכינו יבואר דהנה בעונותינו הרבים מחמת הקנאה שמקנאים הרשעים את הצדיק כנ"ל מחמת זה מוכרח הצדיק לעקור דירתו ממקומם מחמת גודל הקנאה והשנאה שאין יכולים לראות בטובת הצדיק שחנן אותו ה' וזו הטובה שעושים להצדיק שמניחים אותו לילך מאתם עם כל אשר לו ואינם גוזלים וחומסים רכושו לטובה גדולה יחשב אצלם כי לפעמים נמצאים רשעים גדולים מהם שאף לוקחים כל אשר להצדיק כי הוא כמעט כהפקר אצלם. והרשעים כאלו אשר בסבתם הוכרח הצדיק לעקור דירתו מהם אחר שהצדיק עוקר דירתו מרגישים החסרון של העדר הצדיק כי בהיות הצדיק דר אצלם היה להם שפע בזכותו ובהעדרו נחסר מהם זאת כידוע מאמר חז"ל יציאת צדיק מן המקום עושה רושם וכשמרגישים ההעדר אזי חוזרים ומפייסים את הצדיק אשר גרשו מאתם.

וזהו פירוש הפסוקים ואבימלך הלך אליו מגרר ואיתא במדרש מגרר מגורר שכל הלילה גזלו וחמסו

אותו גזלנים והרגיש העדר הצדיק ממנו לזאת הלך אליו לפייסו, כי לכאורה מלת מגרר הוא מיותר למאי נפקא מיניה מאיזה מקום הלך וכבר ידענו שאבימלך מלך גרר ומשם הלך, וגם לפי דברי המדרש שפירש מגרר מגורר עדיין לא ידענו מאי משמיענו בזה. ולדברינו יוצדק שעל כן הלך אליו לפייסו מגרר מחמת שהיה מגורר כפי פירוש המדרש על כן הלך לפייסו וזה היה הפיוס ראו ראינו כי היה ה' עמך על כן נעשה שלום אם תעשה עמנו רעה וגו' בעבור זאת שלא נגענוך שלא לקחנו מאתך כלום וזהו כאשר עשינו עמך רק טוב רק הוא מיעוט ורצה לומר עמך רצה לומר אצלך הוא רק טוב היינו טובה מועטת מה שלא גזלנוך אמנם אצלינו הוא טובה גדולה מה ששלחנוך בשלום אתה עתה ברוך ה' רצה לומר כי הצדיק על ידי קנאת הרשעים מבבלים אותו מעבודתו שאינו יכול לעבוד עבודתו בדביקות גדול כדרכו כמובן לידעים, אמנם עתה כשפייסו אותו ועשו שלום אתו אמרו לו אתה עתה ברוך ה' שתוכל לברך את השי"ת כדרכך ויהיה עולה בידך העבודה בשלימות בלי שום קטרוג כלל ודו"ק כי נכון הוא מאד.

(מאור ושמש)

ותכהין עיניו מראות (בראשית כז, א)

הרביעי המתחבר לרשע, אף על פי שאינו מחניף לו ואינו משבח, אלא שהוא מקרבו ומתחבר עמו, יש לו עונש, לא די שאינו מוכיחו ומרחיקו, ויש לו עונש בזה, אבל מוסיף עוד עונש על הקריבות שהוא מקרבו, שנאמר (דברי הימים ב כ לז): "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך", והצדיקים מואסים הרשעים, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא קמא צב ב): לא לחנם הלך הזרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו, [ואומר בן סירא יא]: "כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו", ואמרו (מגילה כח א): אסור להסתכל בדמות אדם רשע, שנאמר (מלכים ב ג יד): "לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך", וכל המסתכל בדמות אדם רשע, עיניו כהות לעת זקנתו, כיצחק אבינו, עליו השלום, שכהו עיניו מפני שהסתכל בעשו, אף על פי שלא היה מכירו במעשיו.

ויש מכשולים גדולים בחיבור הרשעים, האחד מפני שהוא אוהב שונאו של יוצר הכל, ואין העבד הנאמן לאדוניו מתחבר לשונאו, השני שלומד ממעשיו, השלישי שגם אחרים יתחברו אתו ויאמינו לו, והוא יגזול אותם, וגם הם ילמדו ממעשיו, ואפילו אם לא ילמדו ממנו, הם רואים ממנו דברים שאסור להם לראותם, וגם הוא לא ישוב, כי אם היו מוכיחים אותו והיו נבדלים ממנו, היה שב מדרכו הרעה, ומי שמתחבר לרשע, לסוף הרשע מושל עליו, וזה רע על

כולם, כי כיון שהוא מושל עליו לא יניחנו לעשות טוב, הרביעי שזה צריך להניח מחמת יראה לעשות כמה דברים טובים, לכן אל יתחבר אדם אלא עם ירא שמים, כי ריש לקיש עם מי שהיה מדבר בשוק היו מאמינים לו סחורה בלא עדים (יומא ט ב), כי היו יודעים בוודאי, כיון שדיבר עמו בשוק שהוא נאמן, הרי הדיבור הוא כמו חניפות.

(ארחות צדיקים שער החניפות)

ותכהין עיניו מראות (בראשית כז, א)

בגודל החיוב להתחזק בתורה ובמצוות כשהצרות ומחסור גברים, וקבלת היסורים באהבה. עוד אמרתי לחזק ידים רפות שלא להתרשל בעצמו מעסק התורה אף בעת הזו שמצוקי הזמן הולכים ומתרבים מידי יום ויום, ושפע הפרנסה הולך ומתדלדל בעונותינו הרבים, וכל איש ואיש נושא בכבדות על צוארו עול הפרנסה להחיות נפשו ונפש בני ביתו וגם מוקף מכל צד בדאגות ומכאובים, אשר העול הקשה ומכאובי הרבים לא יתנוהו כלל לחשוב עבור אחריתו לקחת לנפשו חיי נצח, מכל מקום האיש הנלכב חלילה לו להתרשל מתורת ה' בכל עת ובכל זמן, ויחזק נפשו באלוקיו, וכל מצוקותיו ישא ויסבול בגודל נפשו, ואל יתמרמר על רוע מצבו, וישים בה' מעוזו כי הכל הוא בהשגחתו יתברך, ואהבת הקב"ה אליו היא יותר מאהבתו אל עצמו, וכל יסוריו ומכאוביו הכל לטובתו לזכך נפשו שתהא זכה ובהירה מחלאת עונותיה דיסורים ממרקים עונותיו של אדם כמו שאמרו חז"ל, ועל ידי זה יפטר מדינה של גיהנם שקשה מכל יסורי איוב.

וכן איתא במדרש מסכת גיהנם אחרי שצייר קושי הגיהנם, מסיים ואין אחד מהן ניצול אלא אם כן יש בו תורה ומעשים טובים ויסורים רבים באים עליו שנאמר שבטך ומשענתך המה ינחמוני, שבטך אלו היסורין ומשענתך אלו התורה. וכן איתא במדרש דיצחק אבינו כשראה והכיר עד כמה מדת הדין מתוחה בקש מהקב"ה שיביא עליו יסורים, והשיב לו השם יתברך חייך דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות (העתקתיו לעיל פרק ג, ועיי"ש מה שהעתקתי בשם הגר"א).

וכן איתא במדרש (שמות פרשה ל) על הפסוק תודיעני אורח חיים שובע שמחות, אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני באיזה פילון מפולש לחיי עולם הבא אמר הקב"ה לדוד אם חיים אתה צריך יסורין אתה צריך, כדכתיב ודרך חיים תוכחת מוסר. וכן מצינו בהרבה תנאים ואמוראים שקבלו עליהם יסורים כמו רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון בפרק השוכר את הפועלים.

וזכות המקבל יסורים באהבה גדול מאד כמו

שמצינו שם דכל שני יסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון לא שכיב אינש בלא זימניה, והיינו שזכותו הגדולה הגנה אז על כל העולם כולו. **ואף שאין אנו במדרגה זו לבקש מעצמנו יסורים עם כל זה אחרי שראינו שגדול כחם כל כך על כל פנים שלא לבעוט בהם כששולחו מאת ה' כי הכל לטובה**, וכבר אמרו חז"ל על הפסוק אני אמרתי יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע, אמר הקב"ה **אני אמרתי אייסרם ביסורים בעולם הזה כדי לחזק זרועותם לעולם הבא ואלי יחשבו רע**.

והנה כאשר יתבונן האדם בכל זה, וישא מכאוביו ודאגותיו במנוחת הנפש, יתחזק אז גם בלימוד התורה עוד יותר משאר זמנים, **כי תורתו בעת הזו חביבה מאד בעיני השם יתברך ותורתו גוברת על כל מכאוביו ודאגותיו**, וכל דף גמרא או משניות שלומד בעת צר לו, שוקל יותר ממאה דפים שלומד בהרוחה, וכמו דאיתא באבות דר' נתן שפעם אחד בצער חשוב יותר ממאה פעמים שלא בצער, ותורתו זו שלומד בעת דוחקו מתקיימת ביזו כמו שאמרו חז"ל.

וגם יתבונן האדם שאף אם לא ימצא בנפשו חטא אשר חטא, **פעמים רבות יסוריו הם לנסיון אצלו, שמנסה אותו הקב"ה אם יעמוד בנסיון לקבלם באהבה ושלא לבטל מעבודתו עבורם, שכן דרך הקב"ה שמנסה לצדיקים בנסיונות כדי להגדיל שכרם**, וכמו שניסה לאברהם אבינו ודוד המלך ע"ה, וכן הנהגתו יתברך בכל דור ודור [וצדיקי הדור נקראים לפי ערך הדור]. ואם אמנם יהיה לכן חיל ויעמוד בנסיון ותגבר אצלו אהבתו לבוראו ולתורתו על אף כל מצוקותיו ומכאוביו המפריעים אותו מעבודת הקב"ה, אשריו ואשרי חלקו.

וכבר הפליגו חז"ל במעלות האנשים האלה הסובלים יסורים ומקבלים אותם בלב שלם ומתחזקים שלא לבטל אף אז מעבודת הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל בכעין זה הנעלבין ואינן עולבין וכו' עושין מאהבה ושומחין ביסורין עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, רוצה לומר שהנהגתם הטובה היא מאהבה שלימה להקב"ה **ועל כן אינם מניחים דרכיהם הטובים אף בעת צרתם, ואדברה שמחים ביסורים ביודעם כי גם זה מטובו של הקב"ה וכנ"ל**, ועל כן אמר עליהם הכתוב ואוהביו וגו', והיינו אף דבעולם הזה אינם חשובים כל כך אצל בני אדם כפי ערכם הגדול, אבל לעתיד לבא יהיה כבודם ניכר וגלוי לעיני הכל שהם מהכת של אוהבי ה' באמת, שיביהק הקב"ה את פניהם כאור השמש בעצם תוקפו, וכמו שאמרו חז"ל במקום אחר כל המשחיר עצמו על דברי תורה הקב"ה מביהק זיוו לעולם הבא.

**ושכר אוהבי ה' הנאמנים האלו, שאף בעת שייסרם ה' במשפטיו אף על פי כן הם עומדים ומתחזקים בעבודתו בכל לבנם ובכל נפשם אין לשער ואין להעריך**, כי אף אם מראה אדם אהבה עזה כזאת למלך בשר ודם הלא ינחיל לו כבוד וגדולה, וינחיל לו כמה וכמה ערים שיהיה שופט ומנהיג עליהן, והכל כפי ערך אהבתו אליו, וכל שכן אם המלך מלכי המלכים חפץ ביקרו.

והנה בשר ודם שליכותו להטיב יש גבול ותכלית, יוכל להיות שמפני איזו סיבה ישאר בלי גמול לפי ערך אהבת האיש אליו, אבל לא כן הקב"ה

שליכותו להטיב הלא אין קץ ואין תכלית, וכן אמר הכתוב להנחיל אוהבי יש, דהיינו שלא יחסר להקב"ה גמול במה לשלם לאוהביו, דבשביל אוהביו בורא עולמות חדשים ומנחיל להם כבוד וגדולה עד אין קץ, לכל אחד כפי מעשיו וכח אהבתו להקב"ה, וכן דרשו חז"ל ממקרא הזה [דעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות] דינחיל הרבה והרבה עולמות שלמים. וכאשר יתבונן האדם בכל זה באמת, ישמח על כל הבא עליו שזכה לעבוד השם יתברך מתוך הדחק, וכמו שמצינו ברבי עקיבא דבשעה שהיו סורקין בשרו במסרקות של ברזל היה מקבל עול מלכות שמים, ובירושלמי איתא שהיה משחק אז, והשיב לתלמידיו שכל ימי חייו היה משתוקק מתי יבוא דבר זה לידו ויקיימו.

והנה כל זה לאו לענין תורה לחוד, דהוא הדין בכל המצות צריך להתחזק שלא לבטלן מפני דאגותיו וצרותיו המרובות.

ובעצם לימוד התורה יש לו להתחזק אז יותר ויותר, דזה גופא מועיל להקל מצוקותיו, ולפעמים להעבירן לגמרי, כמו שאמרו חז"ל אם רואה אדם שיסורין ממשמשין ובאין עליו ירוץ לחדרי תורה ומיד היסורין בורחין ממנו שנאמר לך עמי בא בחדריך וגו'. **והרי הוא ממש כחולה שכחותיו חלושים ואין איש עמו ומרוב חולשתו קשה לו לקחת בעצמו סמי הרפואות ומרק ויין העומדים מוכנים לפניו לחזק כחותיו, ומכל מקום אם לא יקחם הלא תגדל חולשתו יותר ויותר עד שיבוא לסכנה ח"ו, ועל כן מוטל עליו להתחזק אז בכל כחותיו לקחתם שעל ידי זה יתחזקו כחותיו וישוב לבריאותו**. כן הוא ממש בענין הזה, האדם שנחלשה נפשו מחמת יסוריו ודאגותיו, אם לא יתחזק לקחת לנפשו יינה של תורה המגנת ומצלת מיסורים, הלא לא יציל מהם לעולם, ואחר לא יוכל להושיע לו כמאמר התנא אם אין אני לי מי לי. על כן בעת יסוריו יתחזק בכל נפשו בלימוד התורה והמצות, ושב ורפא לו ה' מכל מצוקותיו, וישליך על ה' את יהבו והוא יכלכלו, ויתן לו כח לסבול עד עת שיעלה ברצונו יתברך להעבירם ממנו לגמרי.

עוד אמרתי להציג פה דבר במה שנחמתי לאיש אחד שנעשה אביון ודאג מאד על רוע מזלו, ואמרתי לו בדרך משל, על שני עשירים העלילו, שעיסקם היה בשטרות מזויפים, אחד היה עשיר גדול שהיו לו חמשים אלף רובל, ולשני היו עשרת אלפים רובל, ויושיבם במשמר, וישבו כך שם כמה שנים עד שיגמר דינם. ובמשך הזמן הזה נתדלדלו מנכסיהם, זה עמד על עשרים אלף וזה על אלף אחד, ויקוו מתי יצא משפטם. ובתוך כך נודע להם שביום פלוני ופלוני יהיה משפטם, ויתחזקו ויעמידו כל אחד טוען עבורו. אך הבעל אלף העמיד טוען נכבד, שהיה לו שר אחד מאוהביו מכבר, והבטיחהו שהוא יטען עבורו. ויהי כי ישבו שניהם בבית האסורים, ויאמר הבעל האלף לחבירו, הנה לך יותר טוב ממני, שאתה יש לך על כל פנים עדיין עשרים אלף רובל ואני אין לי עתה אלא אלף אחד. ויענהו חבירו, הטוען הזה שיש לך, הוא טוען טוב מאד ונכבד ובודאי ישאו לו פנים, הוא שוה יותר מכל נכסי, כי לפי הנראה סיכויי לזכות מועטים, וגם הטוען שלי אינו יודע במה לזכני, ובודאי יחייבו

את ראשי למלך, ומה הנאה יש לי מכל נכסי. והנה כל זה בסתם שר שהוא רוצה להיות טוען עבורו, וכל שכן אם הוא שר גדול שהוא ממונה מהממשלה על כל המשפטים, בודאי שמחתו גדולה, ועל אחת כמה וכמה אם המלך בעצמו הבטיחהו שהוא ימליץ בעדו בעת המשפט, כמה שמחתו גדולה יותר מעל כל הון.

כן הדבר ממש בעניינינו אילו היה הרמב"ם מבטיח לאדם אחד שהוא ימליץ בעדו לעתיד לבא בעת המשפט לפני השם יתברך בודאי היה צריך האדם לשמוח מאד על זה שיש לו טוען טוב כזה, ומכל מקום גם בזה אין ברור שיזכה דאולי בשעת הדין ישבו עוד מחכמי ישראל הראשונים והם יחייבוהו. ואילו היה איזה אמורא מבטיחו לענין זה, בודאי שמחתו יותר גדולה, ומכל מקום גם אז אין ברור שיזכה דאולי ישבו שם בעת הדין התנאים והם יחייבוהו. ואפילו אם יבטיחוהו הנביאים שהם יליצו בעדו, אף שהיה צריך לשמוח על זה מאד, עם כל זה עדיין יוכל לפקפק קצת פן ואולי ח"ו בעיני השם יתברך לא ימצא חן בעת המשפט (וכמו שמצינו שהשיב השם יתברך לשמואל הנביא בעת שמצא אליאב חן בעיניו למושחו למלך, אל בטב אל מראהו ואל גבה קומתו כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב). **אבל אם הקב"ה בעצמו יבטיחהו שהוא יעמוד לימינו בעת המשפט לזכותו, כמה שמחתו גדולה לנצח, יקרה מכל הון שבעולם**. וטוען קדוש כזה, לא מצינו שירויח האדם על ידי עשירותו ולא בשום מצוה שהקב"ה בעצמו יטעון עבורו (כי אם נברא מלאך מליץ עבורו, ופשוט שאם יתגבר עליו איזה מקטרג שנברא מאיזה עון תתבטל מליצתו) כי אם למי שהוא אביון, וכמו שכתוב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו, והיינו בעת שיעמדו הפמליא של מעלה לשפוט את נפשו הוא יעמוד לימינו לזכותו, וברור שעל ידי טענותיו של הקב"ה בודאי יצא זכאי בדינו. וכמה צריך העני ואביון לשמוח בזה כל ימי חייו יותר מהעשיר בעשירותו (וכידוע שלא יועיל הון ביום עברה וכמאמר המשל הנ"ל, אם לא שהתחכם כל ימיו ליתן צדקה) בזוכרו שהשתכר בצרותיו טוען קדוש כזה, וענין זה צריך האדם להתבונן תמיד ולא ידאג כלל וכלל.

(שם עולם לח"ח, פכ"ג חתימת הספר)

**והיה כאשר תריד ופרקת עולו** (בראשית כז, מ)  
והיה כאשר תריד, בשיחך מתגרת ידו ופרקת עלו מעל צוארך ירמוז לישראל שלא יתגרו בם יותר מדאי לעשות עמם רעה והוא מה שצוה הכתוב (דברים ב ד - ה) ונשמרתם מאד אל תתגרו בם וגו'.  
וכך הזכירו רבותינו (ירושלמי ר"ה א א), אמרו כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מ"א יא טז), אמר לו הקב"ה **אני אמרתי אל תתגרו בם, ואתה התגרת בהם, חייך שאין ששה חדשים הללו נמנין לך ולמלכותך**, מדכתיב (שם ב יא) והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה, והוא מלך ששה חדשים יותר, דכתיב (ש"ב ה ה) בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ועוד אמרו (דב"ר א טז) אמר לו הקב"ה, דוד ידך חדודות וחרוצות ואני מבקש לרדות בהם את עולמי וכו'.

(רמב"ן)